

Yakınlaşma Kriterleri Bağlamında AB Genişlemesi ve Türkiye

Yusuf Bayraktutan*

Yüksel Bayraktar**

Özet: 1990'larda dünya yeniden şekillenirken AB, bir yandan Gündem 2000 ile genişleme projeksiyonunu oluşturmuş, öte yandan ekonomik bütünleşme kazanımlarının doğal sonucu olarak, ekonomik ve parasal birliğe ulaşmıştır. Bu çalışmanın temel amacı, parasal birliğe katılmak için yerine getirilmesi gereken Maastricht/Yakınlaşma Kriterleri çerçevesinde, AB ülkelerinin bugün buldukları durumu ortaya koymak ve aday ülkelerin yakınlaşma kriterlerine ne ölçüde yakın olduklarını tespit ederek, yeni üyeler ve diğer aday ülkelerle Türkiye arasında bir karşılaştırma yapmaktır. Bu karşılaştırma sonuçları, Türkiye'nin, daha iyi durumda olmadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Bütünleşme, Avrupa Para Birliği, Maastricht/Yakınlaşma Kriterleri, AB Genişlemesi.

Giriş

Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında yoğunlaşan farklı biçimlerde uluslararası ekonomik bütünleşme girişimleri içinde, AB, ASEAN, NAFTA gibi dünya üretimi ve ticareti bakımından ağırlığı olanlar, ilk akla gelen örneklerdir. İktisadi bütünleşme, siyasal açıdan birbirinden bağımsız ülkeleri ekonomik olarak birbirine bağımlı hale getirmektedir.

Avrupa bütünleşmesi, gümrük birliği (1968) ve ortak pazar (1986) aşamalarını tamamlayarak tam ekonomik bütünleşme öncesindeki son aşama olan ekonomik ve parasal birlik (1999) aşamasına ulaşmış bulunmaktadır. Bununla birlikte, ekonomik ve parasal birlik, kolay erişilmiş bir aşama değildir; aksine, Roma Anlaşması ile başlayan, Tek Avrupa Senedi ve Maastricht Anlaşması (AB Anlaşması) gibi revizyonlar içeren sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. 2002 yılı ortası itibariyle Maastricht Anlaşması'nın öngördüğü üç aşama tamamlanmış ve ortak para birimi olarak Euro, Avrupa Birliği'nin oniki üyesi için ulusal paraların yerini almıştır. Dolayısıyla, AB ile ilişkisini gümrük birliği formatına taşıyan ve Kopenhag Kriterleri'ni yerine getirme yönünde önemli adımlar atan Türkiye'nin duyarsız kalmaması gereken bir oluşum şekillenmiştir.

* Yrd. Doç. Dr. Yusuf Bayraktutan Kocaeli Üniversitesi İktisat Bölümü öğretim üyesidir.

** Yüksel Bayraktar Kocaeli Üniversitesi İktisat Bölümü araştırma görevlisidir.

2 Yusuf Bayraktutan, Yüksel Bayraktar

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'nin, ekonomik yakınlaşma kriterleri açısından konumunu, yeni üyeler ve diğer aday ülkelerle karşılaştırmak ve "çifte standart" ifadesinin çok sık yer aldığı AB üyeliği tartışmalarına, temel ekonomik göstergeler anlamında teknik zemin sunmaktır. Çalışmamızda, önce ekonomik bütünleşme ve parasal birlik kavramı ile Avrupa'da parasal birliğin gelişimi; daha sonra, Avrupa birliği ile aday ülkeler arasındaki ilişkinin seyri özetlenmiş ve parasal birliğe geçiş için belirlenen ekonomik yakınlaşma kriterleri çerçevesinde AB ülkeleri, aday ülkeler ve Türkiye'nin konumu karşılaştırmalı olarak ortaya konmuştur. Bu arada, çalışmanın hazırlanma aşamasında aday statüsünde olan ülkelere Bulgaristan, Romanya ve Türkiye dışındakilerin, 1 Mayıs 2004 itibarıyla üye olduklarını ve bu çalışmada "yeni üyeler" kategorisinde anıldıklarını belirtelim.

1. Bütünleşme Kavramı

Bütünleşme, Latince kökenli entegrasyon kelimesinin karşılığı olarak, bağımsız ekonomilerin ayrımsız bir alan oluşturacak şekilde bir araya gelmesini anlatmaktadır. Ekonomik bütünleşme, bölgesel düzeyde kaynak kullanımının etkinliği ile ilgili olup (Robson, 1990: 1) birden fazla bağımsız ekonomi arasında mal, hizmet ticareti ve faktör hareketlerinin liberalleştirilmesi ile politika uyumlaştırmasını içeren ve ulusal erk yerine uluslararası mekanizmalar geliştiren bir süreçtir.

Ekonomik bütünleşme bir süreç olup taraf ülkelerin arzu ettiği yakınlaşma/bütünleşme derecesine göre çeşitli biçimler arz eder. Bütünleşme sürecinin aşamaları olarak da yorumlanan bu biçimler, aynı zamanda ulusal bağımsızlığın uluslararası kurumlara terk edilme ölçüsünü yansıtır.

Ekonomik bütünleşme teorisi bakımından bütünleşme biçimlerine ilişkin farklı kategorileştirme denemeleri olsa da en genel çerçeve, tercihli ticaret anlaşmaları, serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik birlik, parasal birlik, ekonomik ve parasal birlik, tam ekonomik bütünleşme şeklinde ortaya konabilir (Bayraktutan, 2003: 14). Bu sınıflandırmada, ekonomik ve parasal birlik önce ayrı ayrı, sonra bir bütünleşme formu olarak birlikte anılmaktadır. Zira, ekonomik birlik, parasal birlikten farklı olarak, daha ziyade ekonominin reel yönüyle ilgili hedefleri yansıtmakta (Yılmaz, 1995: 7-8); parasal birlik, ortak parasal tavırları içermekte; ekonomik ve parasal birlik ise, reel ve parasal bütünleşmenin birlikteliğini anlatmaktadır*.

Bu bütünleşme aşamaları arasındaki geçişleri her zaman açıklıkla belirlemek mümkün değildir. Bütünleşmenin ilk aşamaları (tercihli ticaret düzenlemesinden ortak pazara), büyük ölçüde klasik serbest ticaret çerçevesinde piyasa bütünleşmesine referans yaparken, sonraki aşamalar (ekonomik birlikten tam bütünleşmeye), politi-

---

* Bütünleşme biçimleri/aşamaları ile ilgili kavramsal detay için bkz. Bayraktutan, 2003: 14-24.

ka bütünleşmesine dayanmaktadır.

Bütünleşme, tarafların oyunun kuralları üzerinde anlaşmasını; etkin politika bütünleşmesi ise, ortak kurumlar oluşturularak, ileri bütünleşme aşamalarında egemenliğin, ulusal kurumlardan birlik kurumlarına transferini gerektirir (Molle, 1990: 13-14). Literatürde bütünleşme biçimleri sınıflandırılırken ortaya konan farklı sıralamalar, bu bağlamda yorumlandığında, bu çalışmada tercih edilen tipolojinin uygun düşeceği sonucuna varılacaktır. Nitekim ekonomik birlik, ortak pazar ötesinde politika uyumlaşmasını; parasal birlik, ortak para ve/veya para politikalarını; ekonomik ve parasal birlik bu iki unsurun birlikteliğini içerirken tam ekonomik bütünleşme, ekonomi bağlamında ulusal erkin yerini uluslarüstü otoritelerin almasını anlatmaktadır (Bayraktutan, 2003: 15). Nitekim parasal birlik çerçevesinde ortak para politikasının uygulanabilmesi, ulusal merkez bankalarının üzerinde, ortak bir merkez bankası ihtiyacını doğurmuştur.

2. Parasal Birlik ve Avrupa Para Birliği

Bütünleşme biçimi olarak para birliği, döviz kurlarında birliğin sağlanmasını, üye ülkeler arasında konvertibilitenin sağlıklı ve kalıcı bir şekilde gerçekleştirilmesini (Aktan, 1983: 15-16); şartların oluşumuna paralel olarak tek para ve merkez bankasına geçilmesini (Ertük, 1998: 124) içerir. Bu nedenle, parasal birlik ekonomik bütünleşme sürecinde olgunlaşmanın bir ürünüdür (Kees, 2002: 2).

Parasal birlik, tek pazar oluşturmanın tamamlayıcı ve zorunlu bir unsurudur. Parasal birliğe katılmak ise, her şeyden önce siyasal bir karardır. Çünkü parasal birlik, ülkelerin önemli bir bağımsızlık göstergesi olarak algılanan para basma ile para ve maliye politikalarında söz sahibi olma hakkını, uluslarüstü bir otoriteye devretmesini öngörmektedir (Schlesinger, 1994: 10). Dolayısıyla parasal birlik, birtakım avantajlar sağlarken birtakım zorlukları da içermektedir.

Tarihsel deneyimler, parasal birlik kurmak yönündeki girişimlerin bazı dirençlerle karşılaştığını, dirençleri aşamayan örneklerin başarısızlıkla sonuçlandığını göstermektedir (Bayraktutan ve Bayraktar, 2004: 4). Nitekim üye ülkelerin sosyal ve ekonomik koşullarında farklılıklar olabileceği gibi, ülkeler parasal konuları ulusal bağımsızlıkları ile ilişkilendirebilmektedirler. Bunlara, dünya ekonomisinde yaşanan olumsuz gelişmeleri, karşılaşılan güçlükler karşısında ortak direnç gösterme isteğinin zayıf olması ve hukuksal altyapının yetersiz olması gibi unsurları ilave etmek mümkündür (Wachtel, 2003; Karluk, 1998: 219; Dura ve Atik, 2000: 75-76).

Avrupa bütünleşmesi, düşünsel kökeni itibariyle çok eskiye dayanmakla beraber, somut adımlar açısından elli yıllık çabaların sonucunda, zorluklar karşısında kararlı siyasal iradeyle, Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan, Avrupa Topluluğu'na dönüşen, günümüzde ise Avrupa Birliği diye isimlendirilen oluşumu ortaya çıkarmıştır. Sadece parasal birlik aşaması bile, bugün gelinen noktaya ulaşıncaya

4 Yusuf Bayraktutan, Yüksel Bayraktar

kadar karmaşık süreçlerden geçmiştir (Bayraktutan ve Bayraktar, 2004: 49-113). Avrupa parasal birliğinin tarihini 1950'lerde oluşturulan Avrupa Ödemeler Birliği'ne götürenler bulunmakla beraber (Wynne, 1998: 1) genel yaklaşım, sürecin 1960'ların sonunda başladığı kabulüne dayanır.

Avrupa'da parasal istikrar arayışları 1960'ların sonunda Schiller Raporu, Barre Raporu ve Werner Planı ile başlamış, bunu Avrupa para yılı deneyimi ve sonrasında ayarlanabilir sabit kur sistemi olan Avrupa Para Sistemi'nin 1979'da kuruluşu takip etmiştir. 1986'da Tek Avrupa Senedi'nin imzalanması ve 1989'da Delors Raporu ile devam eden gelişmeleri takiben 1991 Maastricht Anlaşması ile ekonomik ve parasal birliğe üç aşamada geçilmesi öngörülmüş; 2002 ortasında bu aşamalar tamamlanmıştır.

Maastricht Anlaşması'nda belirlenen birinci aşamada, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi, ekonomi politikalarının ve sonuçlarının yakınlaştırılması; ikinci aşamanın üye ülkeler arasında ekonomik açıdan yakınlaşma çabalarının sürdürülerek artırılacağı bir geçiş dönemi olması ve bu dönemde ulusal ekonomilerin, ekonomik ve parasal birliğin üçüncü aşamasına hazırlanması amaçlanmıştır; üçüncü aşamada ise, ekonomik yakınlaşma kriterlerini sağlayan ülkelerin tek paraya geçmeleri öngörülmüştür.

Avrupa Birliği'nin ortak parası olarak Euro, planlandığı gibi, 1999'da kaydi olarak 11 üye ile* kullanıma başlanmıştır; 2002'de ise nakit para biçiminde oniki AB üyesi ülke için ulusal paraların yerini almıştır. Böylece, diğer adaylarla birlikte Türkiye'nin dikkatle izlemesi gereken bir oluşum şekillenmiştir.

Maastricht Anlaşması'nda, üye devletlerin üçüncü aşamaya geçebilmeleri için sahip olmaları gereken ve "yakınlaşma kriterleri" şeklinde anılan nitelikler belirtilmiştir. Yakınlaşma kriterleri, ekonomilerin homojenleşme derecesini göstermek üzere kullanılan değişkenlerdir (The EMU, 2003). Böylece, üye ülke ekonomileri arasındaki farklılıkların giderilebilmesi için bazı makro büyüklükler açısından yakınlaşma ölçütleri ile bunlara uyulmaması durumu için yaptırımlar belirlenmiş olmaktadır. Anlaşmada yer verilen ve ek protokollerle detayı belirlenen "makro-ekonomik yakınlaşma kriterleri" şunlardır (Maastricht Treaty, Title-VII, Article: 121; Strandenes, 2001: 1):

1. Yıllık ortalama enflasyon oranı, fiyat artışı en düşük düzeyde olan üç üye ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalamasını en fazla 1.5 puan aşabilir.
2. Bütçe açıklarının gayri safi yurt içi hasılaya oranı % 3'ü aşmamalıdır.
3. Kamu borç stoklarının gayri safi yurtiçi hasılaya oranı % 60'ı aşmamalıdır.
4. Üye ülkelerde uygulanan uzun vadeli faiz oranları, 12 aylık dönem itibariyle, fiyat istikrarı bakımından en iyi performansı gösteren üç üye ülkenin uzun vadeli faiz oranı ortalamasını 2 puandan fazla aşmamalıdır.

---

* Yunanistan, başlangıçta şartları yerine getiremediği için oluşumun dışında kalmış, Euro bölgesine 19 Haziran 2000 tarihinde katılmıştır.

5. Son iki yıl itibariyle ulusal para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır. Üye ülkelerin ulusal paraları, Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'nın izin verdiği normal dalgalanma marjı içinde kalmalıdır.

3. Avrupa Birliği'nin Genişleme Süreci

Altılarla başlayan Avrupa bütünleşmesi 1973, 1981, 1986, 1995 ve 2004'te gerçekleşen beş genişleme evresi yaşamıştır. Birinci genişleme ile İngiltere, Danimarka ve İrlanda; ikinci genişleme ile Yunanistan; üçüncü genişleme ile İspanya ve Portekiz; dördüncü genişleme ile, Finlandiya, İsveç ve Avusturya; beşinci ve son genişleme ile Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Kıbrıs Rum Cumhuriyeti ve Malta AB'ne katılmıştır. Her bir evre, müzakere süreçleri ve uyum sorunları içermiştir. Bu çalışmada, son genişleme ile birliğe katılan ülkeler, çalışma hazırlanırken müzakere sürecini tamamlayıp üye oldukları için, "yeni üye" olarak anılmakta ve parasal birlik için temel göstergeler AB-15, yeni üyeler ve adaylar bakımından karşılaştırılmaktadır.

4. AB Yakınlaşma Kriterleri, Yeni Üyeler ve Aday Ülkeler

4.1. Yöntem

Çalışmamızın bu kısmında, Maastricht Anlaşması'nda belirlenen ve "yakınlaşma kriterleri" olarak da adlandırılan parasal birlik kriterleri açısından AB-15, yeni üyeler ve aday ülkeler incelenecektir. Bu amaçla, onbeş eski ve on yeni AB üyesi ile genişleme perspektifinde yer alan 2 aday ülke (Bulgaristan ve Romanya) ve Türkiye'nin, Eurostat ve IMF gibi kaynaklardan temin edilen 1999-2003 dönemine ilişkin verileri kullanılmaktadır. Veri kaynaklarının sınırlamaları ile değişkenlerin niteliği, veri kapsamı üzerinde etkili olmuştur. Amacımız, AB'nin yeni üyeleri ve diğer adaylar karşısında Türkiye'nin konumunu kültürel, politik ve "ideolojik" yorumlar ötesinde, ekonomik-teknik hususlar temelinde değerlendirme imkânına kavuşmaktır.

4.2. Enflasyon Kriteri

Maastricht Anlaşması'nda, parasal birliğe katılabilmesi için bir ülkede yıllık ortalama enflasyon oranının, enflasyon oranı en düşük düzeyde olan üç üye ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalamasını en fazla 1.5 puan aşabileceği öngörülmüştür.

Tablo-1'de AB ülkeleri ile aday ülkelerin 1999-2003 dönemi için enflasyon oranları verilmektedir. Enflasyon verileri, AB-15 bağlamında incelendiğinde, 1999 için Danimarka, Yunanistan, İspanya, İrlanda ve Portekiz; 2000 yılı için Danimarka, Belçika, Yunanistan, İspanya, İrlanda, Lüksemburg, Portekiz ve Finlandiya; 2001 için Yunanistan, İrlanda, Hollanda ve Portekiz; 2002 için bir önceki yıl ülkelerine i-

6 Yusuf Bayraktutan, Yüksel Bayraktar

laveten İspanya ve 2003 yılında Yunanistan, İspanya, İrlanda, İtalya ve Portekiz'in kriterden sapmalar gösterdiği; enflasyon kriterini sağlayamayan ülkelerin genel olarak aynı ülkeler olduğu görülmektedir.

Tablo 1 : AB Ülkeleri İle Aday Ülkelerin Enflasyon Oranları

AB-15	1999	2000	2001	2002	2003
Danimarka	2,1	2,7	2,3	2,4	2,0
Belçika	1,1	2,7	2,4	1,6	1,5
Almanya	0,6	1,4	1,9	1,3	1,0
Yunanistan	2,1	2,9	3,7	3,9	3,4
İspanya	2,2	3,5	2,8	3,6	3,1
Fransa	0,6	1,8	1,8	1,9	2,2
İrlanda	2,5	5,3	4,0	4,7	4,0
İtalya	1,7	2,6	2,3	2,6	2,8
Lüksemburg	1,0	3,8	2,4	2,1	2,5
Hollanda	2,0	2,3	5,1	3,9	2,2
Avusturya	0,5	2,0	2,3	1,7	1,3
Portekiz	2,2	2,8	4,4	3,7	3,3
Finlandiya	1,3	3,0	2,7	2,0	1,3
İsveç	0,6	1,3	2,7	2,0	2,3
İngiltere	1,3	0,8	1,2	1,3	1,4
Yeni Üyeler	1999	2000	2001	2002	2003
Çek Cumh.	1,8	3,9	4,5	1,4	-0,1
Estonya	3,3	4	5,8	3,6	1,4
Macaristan	10*	10*	9,1*	5,2	4,7
Letonya	2,1	2,6	2,5	2,0	2,9
Litvanya	0,7*	0,9*	1,3*	0,4 *	-1,1*
Polonya	7,2	10,1	5,3	1,9	0,7
Slovakya	10,4	12,2	7,2	3,5	8,5
Slovenya	6,1	8,9	8,6	7,5	5,7
Kıbrıs	1,1	4,9	2,0	2,8	4,0
Malta	2,3	3,0	2,5	3,2	2,5
Aday Ülkeler	1999	2000	2001	2002	2003
Bulgaristan	2,6	10,3	7,4	5,8	2,3
Romanya	45,8*	45,7*	34,5*	22,5*	15,3*
Türkiye	64,8	54,9	54,4	44,9	25,3
AB En iyi 3 ülke ort.	0,57	1,56	1,63	1,4	1,2
Referans Değerler**	2,07	2,66	3,13	2,9	2,7

Kaynak: www.europa.eu.int/comm/eurostat *Harmonize Tüketici Fiyatları İndeksinde yıllık ortalama değişim oranı (HICPs),

** Referans değerler, AB içinde en düşük enflasyona sahip olan üç ülkenin ortalamalarına 1,5 puan eklenerek bulunmuştur.

Ele alınan dönemde, 2001 yılı hariç, en yüksek enflasyona sahip olan ülke İrlanda'dır. Dikkat çeken bir başka nokta ise, başlangıçta şartları yerine getiremediği için parasal birliğe giremeyen Yunanistan'ın 1999'dan sonraki yıllar için enflasyon oranında bir artış gözlenmiş olmasıdır. Nitekim bu ülke, parasal birliğe katıldığı 2001 yılında referans değerden saparken, 2002 yılı için enflasyon oranında yükselme olmuş, bunu 2003 yılında küçük bir düşüş takip etmiştir. Öte yandan, Almanya, bu dönemde, en düşük enflasyona sahip ülkelerden biri olmuştur.

Enflasyon verilerine yeni üyeler açısından bakıldığında, 1999 için Çek Cumhuriyeti, Litvanya ve Güney Kıbrıs; 2000 yılı için Letonya, Litvanya; 2001 için Letonya, Litvanya, Güney Kıbrıs ve Malta; 2002 için, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya Güney Kıbrıs ve Polonya ve 2003 yılında, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Polonya ve Malta'nın enflasyon kriterini sağlayabildiği görülmektedir. Litvanya'nın, ele alınan dönemin tümü için referans değerleri sağlamış olması dikkat çekmektedir. Diğer taraftan, enflasyon kriterini son yıl için yerine getiremeyen yeni üyelere Slovakya ve Slovenya dışındaki ülkeler referans değerlerden iki puandan daha az bir sapma göstermişlerdir.

Tablo 1, aday ülkeler için incelendiğinde, enflasyon oranları en yüksek olanlar, Romanya ve Türkiye iken, Bulgaristan referans değerleri son yıl için sağlamıştır. Romanya'nın enflasyon oranlarında kademeli bir düşüş gözlenmekle birlikte bu ülke, referans değerlerden uzak görünmektedir. Özellikle Türkiye'nin enflasyon performansı, referans değerlerden oldukça uzaktır.

Sonuç olarak, yeni üyelere Çek Cumhuriyeti, Estonya, Litvanya, Malta ve Polonya, aday ülkelerden ise Bulgaristan, enflasyon oranı açısından yakınlaşma kriterlerine uygun görünmektedir.

4.3. Bütçe Açığı Kriteri

Maastricht Anlaşması'nda, bütçe açıklarının gayri safi yurt içi hasılaya oranının % 3'ü aşmaması öngörülmüştür. Tablo 2, AB ülkeleri ve aday ülkelerin 1999-2003 dönemi bütçe açıkları/GSYİH oranını göstermektedir.

AB-15 bakımından, bütçe açığı kriterini, 1999 ve 2000 yılı için tüm ülkelerin sağladığı görülmekte iken, 2001 için Portekiz, 2002 için Almanya ve Fransa, 2003 içinse Almanya, Fransa ve İngiltere'nin sağlayamadığı görülmektedir. Bununla birlikte, bütçe açığı kriterini sağlayamayan birlik ülkelerinin bu kriteri sağlamaya yakın oldukları görülmektedir. Nitekim 2003 yılı için bu kriteri yerine getirmeye en uzak ülke % - 4.1 ile Fransa'dır.

Yeni üyelere, 1999 yılında iki ülkenin, 2000 için yedi ülkenin, 2001 yılında Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Macaristan, Slovenya ve Güney

8 Yusuf Bayraktutan, Yüksel Bayraktar

Kıbrıs, 2002 ve 2003 yılları için Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya'nın bütçe açığı kriterini sağladığı görülmektedir. Ele alınan dönemin son üç yılı için Estonya, Letonya, Litvanya, Slovenya bütçe açığı kriteri açısından sorun yaşamaz iken, sorunlu ülkelerden referans değerleri yakalamaya en uzak ülkeler, 2001 yılı için % -6.4 ile Malta ve Çek Cumhuriyeti, 2002 yılı için % -9.3 ile Macaristan, 2003 yılı için % -12.9 ile Çek Cumhuriyeti'dir.

Tablo 2 : AB Ülkeleri ve Aday Ülkelerde Bütçe Açığı/GSYİH oranı

AB-15	1999	2000	2001	2002	2003
Danimarka	3,2	2,6	3,1	1,7	1,5
Belçika	-0,4	0,2	0,5	0,1	0,2
Almanya	-1,5	1,3	-2,8	-3,5	-3,9
Yunanistan	-1,8	-2,0	-1,4	-1,4	-1,7
İspanya	-1,2	-0,9	-0,4	-0,0	0,3
Fransa	-1,8	-1,4	-1,5	-3,2	-4,1
İrlanda	2,4	4,4	1,1	-0,2	0,2
İtalya	-1,7	-0,6	-2,6	-2,3	-2,4
Lüksemburg	3,5	6,3	6,3	2,7	0,1
Hollanda	0,7	2,2	-0,0	-1,9	-3,0
Avusturya	-2,3	-1,5	-0,2	-0,2	-1,1
Portekiz	-2,8	-2,8	-4,4	2,7	2,8
Finlandiya	2,2	7,1	5,2	4,3	2,3
İsveç	2,5	5,1	2,8	-0,0	0,7
İngiltere	1,0	3,8	0,7	-1,6	-3,2
Yeni Üyeler	1999	2000	2001	2002	2003
Çek Cumh.	-3,7	-4,5	-6,4	-6,4	-12,9
Estonya	-4,0	-0,3	0,3	1,8	2,6
Macaristan	-5,6	-3,0	-4,4	-9,3	-5,9
Letonya	-5,3	-2,7	-1,6	-2,7	-1,8
Litvanya	-5,7	-2,6	-2,1	-1,4	-1,7
Polonya	-1,4	-1,8	-3,5	-3,6	-4,1
Slovakya	-6,4	-12,3	-6,0	-5,7	-3,6
Slovenya	-2,1	-3,0	-2,7	-1,9	-1,8
Kıbrıs Rum Cum.	-4,5	-2,4	-2,4	-4,6	-6,3
Malta	-7,6	-6,5	-6,4	-5,7	-9,7
Aday Ülkeler	1999	2000	2001	2002	2003
Bulgaristan	-0,7	1,2	1,7	-	-
Romanya	-2,1	-3,8	-3,4	-	-
Türkiye	-21,8	-11	-28,7	-	-
Referans Değerler	3	3	3	3	3

Kaynak: www.europa.eu.int/comm/eurostat

Yakınlaşma Kriterleri Bağlamında AB Genişlemesi ve Türkiye 9

1999-2001 döneminde, adaylardan Bulgaristan'ın referans değerleri sağladığı; Romanya'nın 1999 yılında sağladığı referans değeri, sonraki yıllarda yakalamaya yakın; Türkiye'nin ise referans değerleri yakalamaya en uzak ülke olduğu görülmektedir. Şöyle ki, Türkiye'de, bütçe açığı/GSYİH oranı 2001 yılında % -28.7'dir. Aynı yıl, Türkiye'ye en yakın ülke % -6.4 oranı ile Malta ve Çek Cumhuriyeti'dir. Dolayısıyla, Türkiye dışındaki diğer ülkelerin nispeten bu kriteri sağlamaya yakın olduğu görülmekte, Büyüme ve İstikrar Paketi'nde bütçe açığı kriterine verilen önem hatırlanırsa, Türkiye'nin bu sorununu mutlaka çözmesi gerekmektedir.

Tablo 3 : AB Ülkeleri ve Aday Ülkelerin Kamu Borçları/GSYİH Oranı

AB-15	1999	2000	2001	2002	2003
Danimarka	55,8	50,1	47,8	47,2	45,0
Belçika	114,8	109,1	108,1	105,8	100,5
Almanya	61,2	60,2	59,4	60,8	64,2
Yunanistan	105,2	106,2	106,9	104,7	103,0
İspanya	63,1	61,2	57,5	54,6	50,8
Fransa	58,5	57,2	56,8	58,6	63,0
İrlanda	48,6	38,4	36,1	32,4	32,0
İtalya	115,5	111,2	110,6	108,0	106,2
Lüksemburg	5,9	5,5	5,5	5,7	4,9
Hollanda	63,1	55,9	52,9	52,6	54,8
Avusturya	67,5	67,0	67,1	66,6	65,0
Portekiz	54,3	53,3	55,6	58,1	59,4
Finlandiya	47,0	44,6	43,9	42,6	45,3
İsveç	62,7	52,8	54,4	52,6	51,8
İngiltere	45,0	42,1	38,9	38,5	39,8
Yeni Üyeler	1999	2000	2001	2002	2003
Çek Cumh.	13,4	18,2	25,2	28,9	37,6
Estonya	6,5	5,0	4,7	5,7	5,8
Macaristan	61,2	55,4	53,5	57,1	59,0
Letonya	13,7	13,9	16,2	15,5	15,6
Litvanya	23,0	24,3	23,4	22,8	21,9
Polonya	40,3	36,6	36,7	41,2	45,4
Slovakya	43,8	49,9	48,7	43,3	42,8
Slovenya	24,9	26,7	26,9	27,8	27,1
Kıbrıs Rum Cum.	62,0	61,7	64,4	67,1	72,2
Malta	56,8	57,1	61,8	61,7	72,0

10 Yusuf Bayraktutan, Yüksel Bayraktar

Aday Ülkeler	1999	2000	2001	2002	2003
Bulgaristan	79,3	73,6	66,2	53,2	46,2
Romanya	24,0	23,9	23,2	23,3	21,8
Türkiye	67,4	57,4	105,2	94,3	87,4
Referans Değerler	60	60	60	60	60

Kaynak: www.europa.eu.int/comm/eurostat

4.4. Kamu Borçları Kriteri

Maastricht Anlaşması'na göre, kamu borçları/GSYİH oranı % 60'ı geçmemelidir. Tablo 3'te AB ülkeleri ile aday ülkelerin 1999-2003 arası kamu borç stoku/GSYİH oranları görülmektedir.

Tablo 3 incelendiğinde, 1999 yılı için AB-15 ülkelerinin yarısından fazlasının referans değerleri sağladığı, diğer yıllar için Belçika, Almanya (2001 yılı hariç), Yunanistan, İspanya (sadece 2000 için), Fransa (sadece 2003 yılında) İtalya ve Avusturya'nın kamu açığı kriterinden sapmalar gösterdiği görülmektedir. Dikkat çeken bir husus, kamu borcu kriterini sağlayamayan ülkelere Belçika, Yunanistan ve İtalya'da, kamu borçları/GSYİH oranının % 100'den büyük olmasıdır. Ele alınan dönem için en borçlu ülke İtalya iken, en düşük kamu borcuna sahip olan ülke Lüksemburg'dur.

Yine Tablo 3'den gözleneceği üzere, tek paraya geçişle birlikte (1999-2003) Danimarka, Belçika, İspanya, İrlanda ve İtalya'nın kamu borçlarında 10 puanın üzerinde bir azalma olmuştur.

Tablo 3 yeni üyeler açısından incelendiğinde, 1999 yılı için Macaristan ve Güney Kıbrıs, 2000 yılında Güney Kıbrıs, diğer yıllarda ise, Güney Kıbrıs ve Malta'nın kamu borcu kriterini sağlayamadığı görülmektedir. Bununla birlikte, kamu borcu kriterini sağlayamayan ülkelerin, kriterden sapma düzeyleri çok yüksek değildir.

Aday ülkeler arasında kamu borcu kriteri bakımından en olumsuz görüntü veren ülke, 1999-2000 döneminde Bulgaristan iken, sonraki yıllarda Türkiye'nin referans değerlerden uzaklaştığı görülmektedir. Bulgaristan'ın 1999'dan itibaren kamu borcu/GSYİH oranında kademeli bir düşüş yaşanmıştır. Nitekim bu ülke, son iki yıl için referans değerleri sağlamaktadır. Romanya, ele alınan dönemde tüm yıllar için referans değerleri sağlarken, Türkiye 2000 yılı dışında referans değerleri sağlayamamıştır.

4.5. Faiz Oranı Kriteri

Maastricht Anlaşması'nda, üye ülkelerde geçerli olan uzun vadeli faiz oranlarının, enflasyon kriteri bakımından en iyi performansı gösteren üç üye ülkenin uzun vadeli faiz oranı ortalamasını 2 puandan fazla aşmaması öngörülmüştür.

Tablo 4 : AB Ülkeleri ile Aday Ülkelerin Uzun Vadeli Faiz Oranları

AB-15	1999	2000	2001	2002	2003
Danimarka	4,91	5,64	5,08	5,06	4,31
Belçika	4,75	5,59	5,13	4,99	4,18
Almanya	4,49	5,26	4,80	4,78	4,07
Yunanistan	6,30	6,10	5,30	5,12	4,27
İspanya	4,73	5,53	5,12	4,96	4,12
Fransa	4,61	5,39	4,94	4,86	4,13
İrlanda	4,71	5,51	5,01	5,01	4,13
İtalya	4,73	5,58	5,19	5,03	4,25
Lüksemburg	4,7	5,5	4,86	5,97	5,22
Hollanda	4,63	5,40	4,96	4,89	4,12
Avusturya	4,68	5,56	5,07	4,97	4,15
Portekiz	4,78	5,60	5,16	5,01	4,18
Finlandiya	4,72	5,48	5,04	4,98	4,13
İsveç	4,98	5,37	5,11	5,30	4,64
İngiltere	5,01	5,33	5,01	4,91	4,58
Yeni Üyeler	1999	2000	2001	2002	2003
Çek Cumh.	8,68	6,94	6,31	4,87	-
Estonya	11,09	7,43	7,78	6,71	-
Macaristan	9,91	8,55	7,94	7,09	6,83
Letonya	14,20	11,87	11,17	7,97	-
Litvanya	13,09	12,14	9,63	5,97	5,22
Polonya	9,53	11,79	10,68	7,32	5,78
Slovakya	21,07	8,33	8,05	6,91	4,99
Slovenya	12,38	15,77	15,05	13,17	-
Kıbrıs Rum Cum.	7,36	7,55	7,65	5,37	4,70
Malta	7,70	5,75	6,11	5,74	4,98
Aday Ülkeler	1999	2000	2001	2002	2003
Bulgaristan	10,5	7,4	6,7	8,26	6,42
Romanya	74,2	51,9	42,2	27	-
Türkiye	109,5	39,3	45,6	-	-
Referans Değerler*	6,59	7,32	6,91	6,89	6,11
AB-15 Ortalaması	4,59	5,32	4,91	4,89	4,11

Kaynak: www.europa.eu.int/comm/eurostat, Eurostat (2002, 2003), OECD (2003) ve IMF (2003); bold olmayan değerler için Eurostat internet sayfasından alınan Long-term interest rates 10-year government bond yields, secondary market, annual average (%) kullanılmıştır. *Referans Değerler, 1999 yılı için Almanya, Fransa ve Avusturya, 2000 yılı için Almanya, İngiltere ve İsveç, 2001 yılı için Almanya, Fransa ve İngiltere, 2002 yılı için, Belçika, Almanya ve İngiltere ve 2003 yılı için Almanya, Finlandiya ve Avusturya'nın faiz oranları ortalaması üzerine 2 puan eklenerek bulunmuştur.

12 Yusuf Bayraktutan, Yüksel Bayraktar

Tablo 4'te AB üyeleri ile aday ülkelerin 1999-2003 arası uzun vadeli faiz oranları verilmektedir. Bu verilerden hareketle, Euro'nun, kaydi para olarak kullanımının başladığı 1999'dan itibaren, AB ülkelerinde faiz oranlarının seyrini görmek ve aday ülkelerin bu kriter bağlamında referans değere yakınlık düzeyini saptamak amaçlanmıştır. Tablo 4, Eurostat (2002, 2003), OECD (2003) ve IMF (2003) verilerinden yararlanılarak tarafımızdan hazırlanmıştır. Tablo hazırlanırken, öncelikli olarak Eurostat'ın internet ortamında sunduğu veriler kullanılmaya çalışılmış; bu kaynaktan temin edilemeyen veriler için diğer kaynaklara başvurulmuştur. IMF (2003) verileri kullanılırken, öncelikle devlet tahvilleri oranı, temin edilemeyenler için, sırasıyla ödünç verme oranları ve hazine bonosu oranları alınmıştır.

Tablo 4 incelendiğinde, uzun vadeli faiz oranı kriteri açısından AB-15 ülkelerinin son derece başarılı olduğu görülmektedir. 1999-2003 dönemi için, tüm birlik üyeleri faiz oranı kriterini yerine getirmiştir. Faiz oranı kriteri açısından, en düşük ve en yüksek faiz oranına sahip ülkeler arasındaki faiz oranı farkı, 2 puana yakın bir sapmanın yaşandığı 1999 hariç, 1 puan civarındadır.

Yeni üyelerden, 1999 yılı için referans değeri sağlayan ülke yok iken, 2000 ve 2001 için Çek Cumhuriyeti, Malta; 2002 yılında Çek Cumhuriyeti, Litvanya, Güney Kıbrıs, Malta ve Estonya; 2003 içinse Litvanya, Polonya, Slovakya, Güney Kıbrıs ve Malta referans değerleri sağlamaktadır. Yeni üyeler arasında, ele alınan dönem boyunca en yüksek faiz oranlarına sahip olan ülke Slovenya'dır.

Tablo 4 aday ülkeler için incelendiğinde, ele alınan dönemde bu ülkelerin faiz oranlarında kademeli bir düşüş gözlenmektedir. Romanya için bu durumu açıkça görmek mümkündür. Romanya'da 1999'da 74.2 olan faiz oranı, 2000'de 51.9'a, 2001'de 42.2'ye, 2002'de ise 27'ye gerilemiştir. Bununla birlikte, aday ülkeler arasında referans değerleri yalnızca 2001 yılı için Bulgaristan sağlamıştır. Romanya ve Türkiye referans değerlerden oldukça uzaktır. 2000 yılı hariç, ele alınan dönem için en yüksek faiz oranı Türkiye'ye aittir.

Faiz oranı kriterini yerine getiremeyen ülkeler içinde özellikle Türkiye ve Romanya referans değerleri sağlamaya çok uzak iken, diğer ülkelerin bir kısmında sorun yoktur; bir kısmında ise, problem düşük düzeydedir.

4.6. Döviz Kuru Kriteri

Maastricht Anlaşması'na göre, parasal birliğe girmek açısından döviz kuru istikrarı temel bir koşuldur (Rother, 1998: 691-711). Maastricht Anlaşması'nda, döviz kuru kriteri olarak, son iki yıl itibarıyla bir üye ülkenin para biriminin devalüe edilmemiş olması ve üye ülkelerin ulusal paralarının, Avrupa Döviz Kuru Mekanizması'nın izin verdiği normal dalgalanma marjı (% 15) içinde kalmaları; yani döviz kurlarının istikrarlı olması öngörülmüştür.

Tablo 5 : AB Ülkeleri ve Aday Ülkelerin Döviz Kurları (Ulusal para birimi/ \$)

AB-15	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Danimarka	6,604	6,701	6,976	8,083	8,323	7,895
Belçika	35,774	36,299	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Almanya	1,7341	1,7597	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Yunanistan	273,06	295,53	305,63	365,1	1,1175	1,0626
İspanya	146,41	149,4	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Fransa	5,8367	5,8995	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
İrlanda	1,518	1,4257	1,0668	0,924	0,8956	0,9444
İtalya	1,7051	1,7362	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Lüksemburg	35,774	36,299	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Hollanda	1,9513	1,9837	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Avusturya	12,204	12,379	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Portekiz	175,31	180,1	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
Finlandiya	5,1914	5,3441	0,9386	1,0854	1,1175	1,0626
İsveç	7,6349	7,9499	8,2624	9,1622	10,3291	9,7371
İngiltere	1,6377	1,6564	1,6182	1,5161	1,44	1,5013
Yeni Üyeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Çek Cumh.	31,698	32,281	34,569	38,598	38,035	32,739
Estonya	13,882	14,075	14,678	16,969	17,564	16,612
Macaristan	186,789	214,402	237,146	282,179	286,490	257,887
Letonya	0,581	0,59	0,585	0,607	0,628	0,618
Litvanya	4	4	4	4	4	3,677
Polonya	3,2793	3,4754	3,9671	4,3461	4,0939	4,1078
Slovakya	33,616	35,233	41,363	46,035	48,355	45,327
Slovenya	159,69	166,13	181,77	222,66	242,75	240,25
Kıbrıs Rum Cum.	1,9476	1,9342	1,844	1,6107	1,5559	1,6431
Malta	2,5924	2,5743	2,5039	2,2851	2,2226	2,3102
Aday Ülkeler	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Bulgaristan	1,61819	1,7604	1,8364	2,1233	2,1847	2,077
Romanya	7,1679	8,8756	15,3328	21,7087	29,0608	33,0554
Türkiye	151,865	260,724	418,783	625,219	1,225,588	1,507,226

Kaynak: International Monetary Fund, *International Financial Statistics*, 2003.

Maastricht Anlaşması'nın ilgili maddesinin sıkı bir şekilde yorumlanması halinde, herhangi bir üye devletin tek paraya geçiş tarihinden önce, en az iki yıl Döviz Kuru Mekanizması üyesi olması ve döviz kurunun istikrarlı bir dalgalanma bandı içinde yer alması gerekmektedir. Ancak, yapılan esnek bir yorum çerçevesinde, Dö-

viz Kuru Mekanizması üyesi olmadan döviz kuru istikrarlılığı sergileyen bir ülkenin bahsedilen kriteri yerine getirdiği kabul edilmektedir (AB Danışmanlık ve Yatırım Hizmetleri, 1997: 52).

Tablo 5'te AB üyeleri ve aday ülke ulusal paralarının 1997'den 2002'ye kadarki dolar kurları verilmektedir. Döviz kuru kriterinin tam karşılığı olmasa da, ulusal paraların ABD doları karşısındaki istikrarının, bu kriteri temsil edebileceği düşünülmüştür. 1997-2002 dönemi, AB-15'in 1999'da tek paraya geçiş öncesinde döviz kuru kriteri açısından konumunu tespit etmek ve son iki yıl için aday ülkelerin döviz kuru kriteri konusundaki performanslarını ölçmek üzere tercih edilmiştir.

Tablo 5 incelendiğinde, parasal birlik öncesi iki yılda, AB üyelerinin döviz kurlarında ciddi bir dalgalanma olmadığı, yani istikrarın sağlanmış olduğu görülmektedir. Yeni üyeler ve aday ülkeler bağlamında, son iki yıl için Türkiye ve Romanya dışında tüm ülkelerin döviz kuru istikrarını, büyük ölçüde sağladığı görülmektedir. Litvanya, 2002 yılına kadar dolara karşı sabit kur uygularken, 2002'de dalgalanmaya bırakınca ulusal parası yaklaşık % 8 değer kazanmıştır. Macaristan için döviz kurları belirlenen bandı aşmamakla birlikte, 2002'de, % 10'luk bir dalgalanma göstermiştir. Bugünkü şartlarda, bu çalışmada yorumlanan biçimiyle döviz kuru kriterini sağlayamayan iki ülkeden biri olan Romanya, 2001 yılı için % 33.86 düzeyinde bir dalgalanma yaşarken, 2002 yılında % 13.7 olan değişim oranıyla, % 15 olan dalgalanma bandını ihlal etmemiştir.

Tablo 5'den de anlaşılacağı üzere, Türkiye'nin döviz kuru problemi ele alınan dönem boyunca hep varolmuştur. Analize konu olan dönemde Türkiye, döviz kuru kriterini hiçbir yıl için sağlayamadığı gibi, Türk Lirası'nda istikrarsızlık süreklilik arz etmiştir. Dolar kurunda, 1998'den 2002'ye kadarki yıllık artış oranları, sırasıyla % 71.6, % 60, % 49, % 96, % 22.9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Bu oranlardan da açıkça anlaşıldığı üzere, Türkiye ele alınan dönem boyunca döviz kurlarında istikrarı tesis edememiştir.

Sonuç

Parasal birlik, Avrupa bütünleşmesinin, inişli-çıkışlı bir süreçle eriştiği bütünleşme aşamasıdır. Kendi içinde önemli dönüşümler yaşayan AB, 1990'larda meydana gelen siyasi gelişmelerden de bir hayli etkilenmiştir. Bütün bu gelişmeler, kaçınılmaz olarak, Türkiye-AB ilişkilerine de yansımaktadır. Ancak, Kepenek ve Yentürk'ün (2000: 208) vurguladığı gibi, temel bir sorun kaynağı, Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumdur.

Maastricht Anlaşması'nın ortaya koyduğu yakınlaşma kriterleri ile AB ülkeleri ekonomik ve parasal birlik hedeflerini belirlemiş ve bu kriterler AB'nin genişleme sürecinde, aday konumundaki ülkeler için de dikkate alınması gereken bir standart

oluşturmuştur. Nitekim Euro, Mayıs 2004'ten itibaren üye sayısı 25'e ulaşan AB'nin, hâlihazırda 12 üyesi için ortak para birimidir.

Enflasyon, faiz oranı, bütçe açığı/GSYİH oranı, kamu borcu/GSYİH oranı, döviz kuru istikrarından oluşan bu kriterler bakımından AB üyeleri ile aday ülkeler ve Türkiye'nin verilerine karşılaştırmalı bakış içeren bu çalışmada ulaşılan temel sonuçlar şunlardır:

Maastricht Anlaşması'nda belirlenen kriterlerin tamamını, ele alınan dönemin son yılları için yalnızca beş AB-15 ülkesi (Danimarka, Lüksemburg, Hollanda, Finlandiya ve İsveç) sağlarken, yeni üyelerden tüm kriterleri sağlayabilen yalnızca Litvanya'dır. Polonya ise, sadece bütçe açığı/GSYİH kriterinden sapma göstermiştir.

Kriterler, aday ülkeler için var olan verilerin son yılı açısından incelendiğinde Bulgaristan, yalnızca faiz oranı kriterini yerine getirmemiş olmakla birlikte, bu kriterden sapması bir puanın altındadır. Romanya, yalnızca kamu borçları/GSYİH kriterini yerine getirebilmiştir. Türkiye ise, yaklaşma kriterlerinin tamamından uzak görünmektedir. Bir başka anlatımla, yaklaşma kriterlerinin tamamını yerine getiremeyen tek ülke ve yine bu kriterlerin ortaya koyduğu ekonomik standartlara en uzak ülke, Türkiye'dir. Türkiye, ele alınan dönemin son yılları itibarıyla en yüksek enflasyon oranı, faiz oranı, bütçe açığı/GSYİH oranı, kamu borcu/GSYİH oranı ve döviz kuru dalgalanmalarına sahip olan ülkedir.

Bu çalışma, siyasi, hukuki, kültürel vb. boyutlar bir yana bırakıldığında, Türkiye'nin parasal birlik için AB bağlamında öngörülen yaklaşma kriterleri ile somutlaşmış teknik/yapısal unsurlar açısından AB hedefine uzak olduğunu ortaya koymaktadır. Yakınlaşma kriterlerine yaklaşma yönündeki çabalar, aynı zamanda Türkiye'nin makroekonomik istikrarı bakımından büyük önem taşımaktadır.

Abstract: As the world was being reshaped during 1990's, EU decided on enlargement projections with Agenda 2000 on one hand, and reached economic and monetary union, as a result of achievements in terms of economic integration, on the other hand. With this study, main purposes are to investigate current position of EU member states, see how close the candidates to the convergence criteria, and compare Turkey with the new members and other candidates, in terms of Maastricht criteria, set for monetary unification. Comparison results indicate that Turkey is not in a better position relatively, in respect to economic variables, like inflation, interest rates, etc.

Key words: Economic integration, European monetary union, Maastricht/Convergence Criteria, EU enlargement.

Kaynakça

- Aktan, H. Okan (1983). *Para Birlikleri Kuramı ve Avrupa Para Sistemi*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Avrupa Birliği Danışmanlık ve Yatırım Hizmetleri (1997), "Avrupa Birliği'nde Döviz Kuru Kriteri ve Döviz Kuru Mekanizması". *Bankacılar Dergisi*, Sayı: 20, ss: 52-57.
- Balkır, C. ve M. Demirci (1989), *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme ve Avrupa Topluluğu*, İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Bayraktutan, Yusuf ve Y. Bayraktar (2004), *Avrupa Bütünleşmesinde Parasal Birlik ve Türkiye*, Ankara: Roma Yayınları.
- Bayraktutan, Yusuf (2003), *Global Ekonomide Bütünleşme Trendleri: Bölgeselleşme ve Küreselleşme*, Ankara: Nobel.
- CEC -Commission of the European Communities- (2002), "Towards the Enlarged Union", Report of the European Commission on the progress towards accession by each of the candidate countries, Brussels, 9.10.2002.
- Dura, C. ve H. Atik (2000), *Avrupa Birliği Gümrük Birliği ve Türkiye*, Ankara: Nobel.
- Ertürk, Emin (1998), *İktisadi Birleşmeler Teorisi*, 2. Baskı., İstanbul: Alfa-Aktüel Yayınları.
- Esen, E. (2002), "Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri". *Mülkiye Dergisi*, Cilt: XXVI, Sayı: 233, ss: 209-224.
- Eurostat (2003), Eurostat Yearbook 2002: The Statistical Guide to Europe, Data 1990-2000.
- Eurostat (2003), Eurostatistics, Data for Short-Term Economic Analysis.
- Fratianni, M. (2003), "Variable Integration in The European Union".
<http://www.indiana.edu/~busecon/workpaps/PAPER/aceobat/96019.pdf/15.1.2003>
- International Monetary Fund (2003), International Financial Statistics, March 2003.
- Kaleağası, B. (2003), "Ekonomide ve Demokraside Güçlü Devlet". *Görüş*, Avrupa Birliği Özel Sayısı, Ocak 2003, ss: 26-29.
- Karluk, R. (1998), *Avrupa Birliği ve Türkiye*, 5. Baskı., İstanbul: Beta.
- Kees, A. (2002), "European Monetary Union". *COMECON*, Brussels, August, 2002, pp: 1-15.
- Kepenek, Y. ve N. Yentürk (2000), *Türkiye Ekonomisi*, 10. Baskı, İstanbul: Remzi Kitabevi..
- Lüle, Z. (2003), "Üyelik Süreci Kopenhag'da Rayına Oturdu", *Görüş*, Avrupa Birliği Özel Sayısı, Ocak 2003, ss: 14-19.
- Maastricht Treaty, Title-VII (ex Title VI), Economic And Monetary Policy, Chapter 4, Transitional Provisions, Article: 121,
<http://www.eurotreaties.com/emutreaty4.html/12.5.2004>
- Machlup, F. (Ed). (1978), "A History of Thought on Economic Integration" in *Economic Integration, World Wide, Regional, Sectoral*. London: The Mcmillan Press Ltd.
- Molle, W. (1990), *The Economics of European Integration*. Brookfield: Dartmouth Pub. Co.

Yakınlaşma Kriterleri Bağlamında AB Genişlemesi ve Türkiye 17

- OECD (2003), *Main Economic Indicators*, Volume: 3.
- Özilhan, T. (2003), "AB: Uzun İnce Bir Yol", *Görüş*, Avrupa Birliği Özel Sayısı, Ocak 2003.
- Robson, P. (1990), *The Economics of International Integration*. London: Unwin Hyman.
- Rother, C. Phillippe (1998), "European Monetary Integration and the Demand for Money". *Journal of International Money and Finance*, Vol: 17, pp: 691-711.
- Schlesinger, H. (1994), "On the Way to a New Monetary Union: The European Monetary Union". *Federal Reserve Bank of St Louis*, May/June 1994, pp: 3-10.
- Strandenes, S. Pettersen (2001), "International Macroeconomics and Foreign Exchange". *SAM 302*, Strandenes Spring.
- The EMU (2003), <http://www.dip-badajoj.es/eurolocal/en/download/emu.htm/> 30.10.2003
- Wachtel, M. Howard (2003). "Maastricht: A Bridge Too Far", www.tni.org/archives/wachtel/bridge.pdf / 5.1. 2003.
- www.europa.eu.int/comm/eurostat
- Wynne. A. Mark (1998), "European Economic and Monetary Union", *Research Department Federal Reserve Bank of Dallas*.
- Yıldız, M. (1999), "Bütünleşme Biçimleri ve Avrupa Birliği". *Dış Ticaret Dergisi*, Sayı: 15, ss: 89-118.
- Yılmaz, Ş. (1995), "Avrupa Para Birliği", *Ekonomik Yaklaşım*, C: 6, S: 15, ss: 5-19.